

Prawo i jego funkcje

Materiał składa się z sekcji: „Pojęcie prawa”, „Prawo a inne systemy normatywne”, „Funkcje prawa”, „Zasady prawa”, „Podsumowanie”.

Materiał zawiera

- 6 ilustracji (fotografii, obrazów, rysunków), 11 ćwiczeń, w tym 8 interaktywnych;
- sześć ćwiczeń interaktywnych, które sprawdzają wiadomości z zakresu prawa, wyniesione z lekcji historii;
- ilustrację, na której przedstawiono książki z zakresu prawa;
- odwołanie do wcześniejszej wiedzy ucznia związanej ze sprawowaniem władzy publicznej, sposobami nabycia obywatelstwa polskiego oraz cele sformułowane w języku ucznia związane z prawem;
- ilustrację, na której przedstawiono Temidę, boginię prawa i sprawiedliwości;
- opis wyjaśniający czym jest prawo;
- tekst źródłowy, w którym zdefiniowano prawo;
- ilustrację, która przedstawia popiersie mężczyzny (Cycerona);
- opis podstawowych koncepcji prawa (koncepcje prawnonaturalne, pozytywizm prawniczy, realizm prawniczy);
- opis norm moralnych, religijnych, obyczajowych, organizacji społecznych);
- schemat, na którym przedstawiono powiązania między systemami normatywnymi;
- ilustrację, na której przedstawiono popiersie Klejstenesa;
- opis funkcji prawa (stabilizacyjna, ochronna, organizacyjna, represyjna, kontrolna, dystrybutywna, regulacyjna);
- opis zasad prawa wywodzących się z prawodawstwa rzymskiego;

- podsumowanie materiału na temat prawa wraz z zalecaną literaturą i pięcioma ćwiczeniami dotyczącymi prawa (dwa o charakterze interaktywnym).

Bibliografia:

- Źródło: Tatiana Chauvin, Tomasz Stawecki, Piotr Wieczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014.

Prawo i jego funkcje

Biblioteka prawnicza
Źródło: domena publiczna.

Co już wiesz o prawie? Przekonaj się, wykonując krótki test.

Ćwiczenie 1

Wskaż poprawne zakończenie zdania. Najstarszy zachowany kodeks prawa powstał na terenie...

- ☐ polis greckich.
- ☐ imperium rzymskiego.
- ☐ starożytnej Mezopotamii.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Wskaż poprawne zakończenie zdania. Istotne znaczenie dla formowania się prawa średniowiecznej Europy miały zasady...

☐ prawa greckiego.

☐ prawa rzymskiego.

☐ prawa sumeryjskiego.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Zaznacz prawidłową odpowiedź. Kodyfikacji prawa dla Wielkopolski i Małopolski dokonano za panowania...

☐ Kazimierza Wielkiego.

☐ Zygmunta Augusta.

☐ Bolesława Chrobrego.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Wskaż poprawne zakończenie zdania. Ludwik Węgierski wydał przywilej dla szlachty polskiej w...

☐ Koszycach.

☐ Cerekwicy.

☐ Piotrkowie.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Zaznacz prawidłową odpowiedź. Pierwsze zbiory praw (kodeksy), odwołujące się do zasady równości wszystkich ludzi wobec prawa, pojawiły się na ziemiach polskich...

☐ w okresie powstania styczniowego.

☐ po zakończeniu I wojny światowej.

☐ w czasie wojen napoleońskich.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Wskaż prawidłowe dokończenie zdania. Sufrażystki walczyły o...

☐ likwidację segregacji rasowej.

☐ zniesie podziałów stanowych.

☐ przyznanie kobietom praw wyborczych.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Biblioteka prawnicza

Źródło: domena publiczna.

Co potrafisz?

- przedstawić narzędzia sprawowania władzy politycznej,
- zdefiniować pojęcie państwa prawnego oraz wskazać instrumenty, za których pomocą obywatel może domagać się poszanowania swoich praw,
- wyjaśnić, w jaki sposób nabywa się polskie obywatelstwo.

Nauczysz się

- wyjaśniać, co to jest prawo i czym różni się od innych systemów norm,
- przedstawiać podstawowe funkcje prawa,
- wymieniać najważniejsze zasady prawa.

Pojęcie prawa

Temida – bogini prawa i sprawiedliwości

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Sformułowanie jednoznacznej definicji prawa nie jest zadaniem prostym. Spór dotyczący tego, „**czym jest prawo**”, toczy się na gruncie filozofii i teorii prawa od czasów starożytnych. W sensie formalnym prawo **to system norm, charakteryzujących się specyficznymi cechami, obowiązujących na określonym terytorium**. Cechy tego systemu to hierarchiczność (normy prawne pozostają względem siebie w stosunku nadrzędności i podrzędności), **spójność** (niesprzeczność, więź pomiędzy aktami prawnym), a także **zupełność** (czyli regulowanie wszystkich aspektów życia społecznego).

((Tatiana Chauvin, Tomasz Stawecki, Piotr Wieczorek

Wstęp do prawoznawstwa

Prawo – „zespół reguł ustanowionych lub uznanych przez odpowiednie organy państwa, wobec których posłuch zapewniony bywa w ostateczności dzięki przymusowi, jaki stosować może to państwo”.

Źródło: Tatiana Chauvin, Tomasz Stawecki, Piotr Wieczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014.

Ćwiczenie 7

Na podstawie tekstu źródłowego wyjaśnij pojęcie prawo.

Prawo było i jest podstawowym instrumentem realizacji polityki. Współcześnie reguluje praktycznie wszystkie dziedziny aktywności społecznej, umożliwiając rozwiązywanie konfliktów między jednostkami i grupami społecznymi.

Istotą prawa jest określanie dozwolonych, zakazanych lub nakazanych zachowań oraz sytuacji, w których można legalnie stosować przymus państwowy.

Popiersie Cyserona

Źródło: *Cyeron*, domena publiczna.

Dla zainteresowanych

Podstawowe koncepcje prawa

Koncepcje prawnonaturalne	Zakładają one istnienie dwóch rodzajów norm. Z jednej strony mamy do czynienia z normami prawa naturalnego, które nie zostało ustanowione przez prawodawcę, z drugiej zaś prawo pozytywne, stanowione przez ludzi, które powinno naśladować i urzeczywistniać prawo naturalne. Źródłem prawa naturalnego może być istota człowieka (Arystoteles, Cyceiron), Bóg (św. Augustyn, św. Tomasz z Akwinu), natura człowieka (Grocjusz). Kontynuatorem myśli Arystotelesa i Cyceirona był Jan Paweł II.
Pozytywizm prawniczy	Prawo tworzą normy ustanowione, wyznawane i chronione przez państwo posługujące się środkami przymusu. Prawo może być stanowione wyłącznie przez człowieka, niezależnie od innych systemów normatywnych. Normy prawne mogą dotyczyć tylko zachowań ludzi względem siebie, są stanowione przez suwerena wobec osób poddanych jego władzy oraz zagwarantowane przymusem państwowym.
Realizm prawniczy	Prawo jest faktem społecznym osadzonym w szerokim kontekście kulturowym. Jest to „prawo w działaniu”. W ramach tego podejścia istnieją różne nurty. Niektóre z nich istotę prawa widzą w ludzkich emocjach, inne w zachowaniach ludzi.

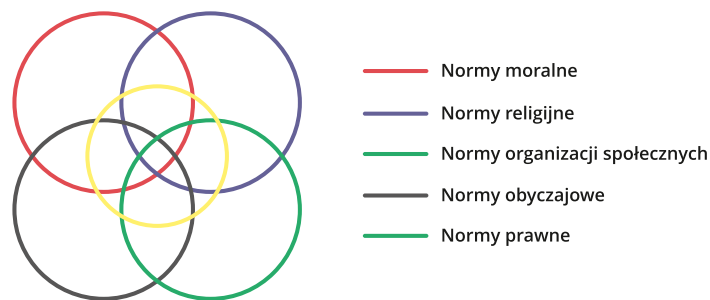
Prawo, a inne systemy normatywne

Prawo nie jest jedynym systemem normatywnym regulującym zachowania ludzi.

Taką samą rolę odgrywają normy moralne, religijne, obyczajowe oraz stanowione przez organizacje społeczne.

- **Normy moralne** - dotyczą zachowań, postaw i intencji, które oceniane są z punktu widzenia takich wartości, jak dobro, słuszość, sprawiedliwość. Ustalenie wyczerpującego i przyjmowanego przez wszystkich członków danej społeczności katalogu norm moralnych jest bardzo trudne.
- **Normy religijne** - normy obowiązujące wyznawców określonej religii, uzasadniane przez odwołanie się do Boga (absolutu). Ich treść jest często tożsama z normami prawnymi lub moralnymi.
- **Normy obyczajowe** - regulują formy zachowania, ukształtowane przez tradycję oraz nawyki zachowań w różnych okolicznościach, przyjęte w danej zbiorowości w określonej epoce historycznej.
- **Normy organizacji społecznych** - są ustalane przez odpowiednie organy organizacji społecznych, politycznych, gospodarczych itp. Odnoszą się jedynie

do członków danej organizacji.

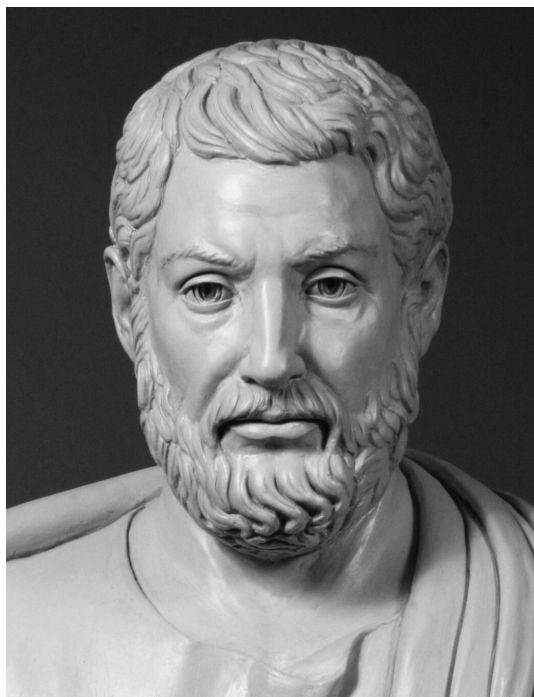

Schemat podziału norm społecznych

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Normy prawne są często tożsame z normami moralnymi, religijnymi, obyczajowymi czy ustanowionymi przez organizacje społeczne. Jeśli dana norma (np. nie kradnij) występuje w różnych systemach normatywnych, tym większa szansa, że będzie ona uznawana przez członków danej zbiorowości. Zdarza się jednak, że normy zawarte w innych systemach normatywnych są sprzeczne z normami prawnymi.

Funkcje prawa

Kleistenes

Źródło: Yaniv256, licencja: CC BY 2.0.

W literaturze występują rozmaite typologie dotyczące funkcji prawa. Wyróżnia się między innymi następujące funkcje prawa:

- **stabilizacyjną** - prawo utrwała w społeczeństwie istniejący ład społeczny, gospodarczy i polityczny,
- **ochronną** - prawo z jednej strony wspiera wartości i zachowania istotne ze społecznego punktu widzenia, z drugiej zaś stara się eliminować zachowania zagrażające chronionym wartościom (życiu, wolności, własności itp.) przez zastosowanie środków przymusu,
- **organizacyjną** - prawo kształtuje instytucje niezbędne do funkcjonowania sfery publicznej oraz innych obszarów życia społecznego i gospodarki,
- **represyjną** - polega na wymierzaniu kar w przypadku naruszenia norm prawnych.

Oprócz wymienionych, w literaturze wskazuje się także na inne funkcje prawa:

- **kontrolną** - która polega na poddawaniu ludzkich zachowań społecznej kontroli, przez co stają się one przewidywalne, co podnosi społeczne poczucie bezpieczeństwa. Taką funkcję pełni nie tylko prawo, ale także inne systemy normatywne,
- **dystrybutywną** - prawo określa zasady podziału deficytowych dóbr materialnych i niematerialnych,
- **regulacyjną** - prawo tworzy mechanizmy i procedury rozstrzygania konfliktów między ludźmi, wynikające z różnic interesów, celów, wartości i opinii,
- **funkcja dynamizująca** - która jest w pewnym sensie przeciwieństwem funkcji stabilizacyjnej i polega na promowaniu pożądanых przez społeczeństwo zmian w różnych sferach życia.

Zasady prawa

Kodeks Justyniana. Strona tytułowa wydania z 1583 r.

Źródło: Yakoo, domena publiczna.

- **Prawo nie działa wstecz** (lex retro non agit) [czyt.: leks retro non agit].
- Zasada ta pochodzi z prawa rzymskiego. Oznacza, że ustawodawca nie może ustanawiać norm prawnych powodujących skutki prawne w odniesieniu do zdarzeń z przeszłości.
- **Zasada domniemania niewinności** (praesumptio boni viri) [czyt.: presumptio boni viri]. Według niej dana osoba jest uznawana za niewinną, dopóki stawiane jej zarzuty nie zostaną udowodnione przed sądem.
- **Nie ma kary bez ustawy** (nulla poena sine lege) [czyt.: nulla pena sine lege], czyli nie można zostać ukaranym za czyn, jeśli w czasie jego popełnienia nie istniała norma prawna określająca sankcję za popełnienie tego czynu.
- **Nieznajomość prawa szkodzi** (Ignorantia iuris nocet) [czyt.: ignorantia iuris nocet] to znaczy, że nieznajomość normy prawnej nie zwalnia z odpowiedzialności w przypadku jej naruszenia.

Podsumowanie

Od początku istnienia państw **prawo jest jednym z najważniejszych instrumentów sprawowania władzy**. W ciągu ostatnich trzech stuleci przebiegały procesy, które

zwiększyły znaczenie prawa w życiu publicznym.

Po pierwsze, nastąpiła **demokratyzacja** procesu tworzenia prawa. Powszechność praw wyborczych, oraz rozwój innych niż demokracja przedstawicielska form **partycypacji politycznej** sprawiły, że krąg obywateli uczestniczących w procesie tworzenia prawa lub wpływających na ten proces bardzo się poszerzył.

Po drugie, mamy do czynienia z procesem **jurydyzacji** życia społecznego, co oznacza z jednej strony poszerzenie sfery regulowanej przez prawo, z drugiej zaś ograniczenie znaczenia innych systemów normatywnych (obyczaju, norm moralnych czy religijnych). Po trzecie, upowszechniła się zasada **rządów prawa** (*rule of law*), [czyt.: rul of loo], czyli prawo znaczenie mocniej reguluje sposób funkcjonowania instytucji władzy i ogranicza swobodę podejmowania decyzji politycznych.

Ćwiczenie 8

Podaj przykłady świadczące o tym, że inne systemy normatywne mogą ustanawiać odmienne zasady postępowania niż obowiązujące w państwie prawo. Zastanów się, jakie są konsekwencje takiego zjawiska.

Ćwiczenie 9

Określ przyczyny skłaniające ludzi do przestrzegania prawa.

Ćwiczenie 10

Przedstaw, jakie konsekwencje dla państwa i obywateli ma łamanie zasad prawa przez władze państwowe.

Ćwiczenie 11

Uzupełnij zdania, wskazując na odpowiednie rodzaje norm, regulujących postępowanie ludzi.

Zasady postępowania człowieka określające, co jest dobrem, a co złem to normy .

Normy określają relacje między ludźmi, ale ich zasięg jest ograniczony do osób tego samego wyznania.

Zasady postępowania określone lub uznane przez państwo oraz zabezpieczone przymusem państwowym to normy .

Reguły postępowania, które kształtowały się w świadomości ludzi pod wpływem nawyku, w wyniku powtarzania w określonych okolicznościach tych samych zachowań, to normy .

kulturalne

obyczajowe

moralne

prawne

religijne

społeczne

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 12

Dopasuj funkcje prawa do opisów.

funkcja represyjna

polega na wymierzaniu kar w przypadku naruszenia norm prawnych

funkcja regulacyjna

polega na eliminowaniu zachowań zagrażających chronionym wartościom (życiu, wolności, własności itp.) przez zastosowanie środków przymusu

funkcja prewencyjna

tworzenie mechanizmów i procedur rozstrzygania konfliktów między ludźmi

funkcja ochronna

polega na zapobieganiu naruszeniom prawa

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Zalecana literatura

Bator A., Gromski W., Kozak A., Kaźmierczyk S., *Wprowadzenie do nauk prawnych. Leksykon tematyczny*, Warszawa 2010.

Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014.

Hart H.L.A., *Pojęcie prawa*, Warszawa 1998.

Izdebski H., *Fundamenty współczesnych państw*, Warszawa 2007.

